

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti
tuleviku heaks

Looduslike vahenditega mängimine

Astrid Tuisk

Eesti Kirjandusmuuseum

Eesti Rahvaluule Arhiiv

Lasteajajaõpetajate eesti keele õppeseminar
„Üle metsa, vurr! Keel ja keskkond“

3.-4. oktoobrini 2018 Tartus

Kukk A 349: 54 Pärnu- Jaagupi khk.

Köverast puuksast nikerdatud, kõhualune lame, eesotsast tõuseb kael noka ja harjaga, taga kitsas saba. Pikkus harjast sabani 8,5 cm. Laius kõhu alt 1,5 cm. Teinud ja kinkinud poisike Martin Raud, Vee vald Vanalepa küla.

Kana A 349: 57 Pärnu- Jaagupi khk.

Köverast puuksast nikerdatud. Pikkus sabast nokani 7,5 cm. Tegija ja kinkija poisike Martin Raud. Vee vald, Vanalepa küla. Linnud tõi muuseumisse üliõpilane Alo Tilga 1927. aastal.

Pardid. A 422: 4, 6 Helme khk.

Piilu, rohelisest kõrkjast luust (luga) kokku murtud, kinnitatud tikuga. Pikkus 11,4 cm, kaela kõrgus 7,3 cm, keha kõrgus 0,8 cm. Pardi tegi 1935. a. suvel Pikasillal Otu Taul, 8 aastat vana. Üliõpilase Richard Viidalepa korjandus 1935. a. suvel.

Kivikestest näitus (muuseum)

Meie kodu ümbruses ei olnud kive. Kui tee parandamiseks veeti koormate viisi kruusaaugust kruusa, kogusin karjas olles tee peale ühte kohta värvilisi kivikesi üksteise kõrvale, nii et jäi ilus värviline muster. Oleksin tahtnud seda säilitada kauemaks ja kellelegi veel näidata (nagu muuseum).

EFA I 168, 56/7 (1) < lisaku khk., Lõpe k. - Anu Soon, s. 1951 (2014).

Talulapsi liivahunnikus mängimas. Nõo khk., Tähtvere v., Tedre t.
Foto: Richard Viidalepp (1942). ERA, Foto 1941

467

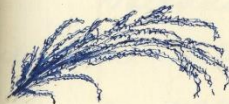
Laulu

Kuts, kuts kulline
 Maats, maats nalline.
 Kus see kulli pesa jäi
 Metsas kivva kuuse
 Kus see kuusk jäi?
 Vanamees väius maha
 Kus see vanamees jäi
 Vanamees suri ära
 Kus ta maha maeti?
 Piroa põllu peenariss
 Kus see peenar jäi?
 Härjad küündsid üles
 Kus need härjad jäid

- 317 -

3). Kas nukk või nana?

Kasteheina peal tõmmatakse pi-
 hu sisse, misides „kas nukk või
 nana?“ On kastehein jäinud pihku
 nukusaba-nujuliselt, tähendab see
 nukk, kui nana-saba-nujuliselt, siis
 tähendab see nana.

nukk

nana

joon. 4.

Kaasmingija ülesandeks on
 arvata, kas kasteheina peal on jää-
 nud nukk- või nana-saba meeldi. Män-
 givad lapsed karjas, ka vanemad
 lastega heinamaalt tulles. Mängitak-
 se näies: nii satub kasteheinu näi-
 ge rohkem pihku. Kasutusel ka
 künnapäeval.

11

Liidia Kohv, sünd. 1921. a.
 Luwete.

Orajõe-Kabli.

Mäekoolimaja
VI nbl.

EK RK I 19, 317 (3) <
lisaku khk (1956/7)

Kivide tõstmine, tõstekivid

R. VIIDALEPP:

Rahvapärasteid jõukatsumisi tõstmises

Senine materjal eesti rahvamängudest, mis leidis Eesti Rahvaluule Arhiivis, kuhu on teavasti koondatud kõik käsikirjalised eesti rahvaluulekogud, oli võrdlemisi vähene. Vanemad eesti rahvaluuleainete suurokogud — Jakob Hurt ja M. J. Eisen — ei omananud üldse tähelepanu rahvamängudele. Seepärast on rahvaluulekogudes leiduvad vanemad mängude kirjeldused enam juhuslikku laadi, nad on kas ühenduses pühadekommete kirjeldustega või rahvaluulega (laulumängud). Eriti vähe oli seni teateid rahvapärastest jõukatsumistest ja osavõtmängudest.

Seda tühikut on Rahvaluule Arhiiv püüdnud täita eestiaegse järelkorjandusega. Mitmed Arhiivi poolt väljasaadetud rahvaluulekogud on jäädvustanud paberile arvuka hulga nii endisi kui ka praegusesinevaid rahvamänge. Kuid eriti tähelepanaväärse tulemusi on andnud Arhiivi poolt läinud aasta lõpul väljakuulutatud rahvamängude kogumise võistlus. Sellest on osa võtnud vähemalt 800 isikut (koolilapsi, õpetajaid ja muid ERA kaastöölisi); nende poolt kogutud ainestikku on kogusummas 12.000 lehekülge, mis sisaldab vähemalt 14.000 mängukirjeldest. See on suur ning väärtuslik ainetekogu, mille üksikasjaline registreerimine ja korraldamine võtab veel aega, kuid juba pealiskaudsegi läbivaatamise põhjal võib ütelda, et selles leidub paljugi uut ja huvitavat kõigile meile, kes suhtuvad huviga meie oma rahvamängude sisse.

Püüan järgnevas just nimetatud kogumise võistluse materjali põhjal pakkuda esialgset süstematiseeritud ülevaadet eesti rahvapärastest jõukatsumistest tõstmise alal ehk — teiste sõnadega — rahvapärastest tõstesportidest, millest meil seni oli teada väga vähe. Nagu kohe näeme, pole see ala olnudki nii arenematu, nagu ehk võidakse arvata.

Rahvapärased tõstmisviisid võib ülevaatliskuse hõlbustamiseks jagada kolme rühma: 1. tõstmine käte jõuga (üle ja kahe käega), 2. tõstmine seljaga (selgavõtmine), 3. tõstmine hammastega.

1.

Kindlasti kõige populaarsemaks, tõenäoliselt ka kõige vanemaks ja algelisemaks tugevate käsivarte demonstreerimiseks meie muistses külaliskonnas on olnud

kivi tõstmine.

Selle esinemise kohta on usaldatavaid teateid paljudest kihelkondadest, nii et seda võib pidada täiesti äldtuntuks. Tõepoolest pole selle harrastamine tundmatu ka kaasaja noorpõlvele.

Et kivitõstmine on vanasti olnud maal äldtuntud jõuprooviks, siis võib selle kirjeldusi leida ka maaeluga tegelevais ilukirjanduslikes teoseis, näit. A. H. Tammsaare „Tõde ja õigus“ I-ses. Kui Eespere Andres tahab teada, kas ta jõu poolest on Tagapere Pearust üle

või talle alla jääb, hakkab ta sauna Madisega, kel Pearu suutlikkus oli teada, kive tõstma. Nii saab hõlpsasti selgeks, et Andres on „hästi sitkem“ mees kui Pearu.

Kogutud andmeist selgub, et kivitõstmist on vanasti harrastatud suvist laupäeva- ja pühapäevavõhtutel külanoorsoo kogunemistel, ka talgutel ja perekonnapidudel. Huvitav on märkida, et sageli nimetatakse kooskäimise ja rannukatsumis-kohana k ü l a k ö r t s i, kuigi seesuguseid kogunemiskõhti on olnud ka külalinnavil ja mujal. Veelgi huvitavam on kuulda, et mitmel pool on kooskäimiskohad leidunud selleks väljavalitud kive, mida rannukatsumistel kasutati.

„Jõukatsumiseks — kivitõstmiseks on omad kohad küla tänaval või küla vaimul, tee harudel; kus kahe küla teed kokku tulevad, seal käivad ka kahe küla noormehed koos. Märjamaa kihelkonnas Paeküla ja Sõtko küla maante kokkuühinemise juures olnud üks suur kivi täismeelele ja väiksem poisikestele. Kes õige kõva mees olnud, pannud väiksema kivi suurema peale ja tõstnud siis mõlemad korruga üles. Kivi nimetatakse t õ s t e k i v i k s.

Kuskil olnud (ei mäleta enam, kus või keelt kuulnud) üks metsavah, väga tugev mees. Poistel olnud tõstekivi maantee ääres; igatki katsund oma jõudu selle kallal, kui kõrgele keegi suutis tõsta, kes tuule alla sai, kes kõrgemale. Metsavahit tulnud ka sinna ja ütelnud: „Mis te muida endid väevate!“ Võtnud siis kivi sülle ja visanud üle aia lepavärsastiku ja sinna see kivi jäänudki; keegi pole suutnud seda sealt ära viia.

Minu ema rääkis oma lapsepõlvest: kui tema vanemad Keila kihelkonnas kõrtsipidajaks olnud, siis olnud ka kõrtsis-käijatel oma tõstekivid. Mehed katsund oma jõudu kõrtsi ees, kuidas keegi suutnud tõsta. Kes rinnuni tõstis, oli tugev mees; kes põlvini tõstis, oli ka tugev, ehk küll esimesest nõrgem; kes ainult maast üles kerkitas, see oli ka, aga polnud ka suurem asi; kes ei suutnud äidse tõsta, seda naerdi: Mis mees ta ka on, ei saa kivilegi tuult alla!“ 1)

1) ERA II 92, 33/4 (42) Märjamaa — E. Poom.

Richard Viidalepp,
„Eesti Noorus“ 1935/6

Poisse kivimängu mängimas. Foto Richard Viidalepp.

Reeglitega mängud

kivikuningas, kivikull, kivisõda jt.

Kohavahetus kividel

"Vahetage, vahetage, mustad kepid," ütles üks, ja teised pidid vahetama kohad ühe kivi pealt teisele. See, kes ütles, püüdis nüüd ise ka vahetamise ajal kivi peale saada. See, kes kivi-kohast ilma jäi, see hakkas nüüd ütlema.

EFA I 169, 30 < Põlva khk., Raiste k., Endeli t. < Jämaja khk., Rahuste k. – Leida Oeselg, s. 1934. a. (2013)

KIVIAED

Mängijaid on kaks. Mängijad valivad kivikesed.
Mõlemal on ühepalju kive.

Kumbki teeb oma kividest ringi ning jätab oma kivid
meelde.

Nüüd paneb esimene silmad kinni, aga teine võtab
esimesest ringist kivi ja vahetab selle oma ringi
kivikesega ära.

Kui nüüd esimene leiab võõra kivi üles, siis paneb teine
mängija silmad kinni ja esimene vahetab kivid ära.
Kes võõrast kivi ära ei tunne, see jääb uuesti silmade
kinnipanejaks niikaua, kuni tal õnnestub võõras kivi
üles leida.

Laste mänguplats < Varbla, Paatsalu v., Allika k.
Foto: Richard Viidalepp (1936). ERA, Foto 285

Pealkiri

Kolhoosi lehmalaud

Tekst

Teine mäng on kolhoosielust. Mõisa tallis oli kolhoosi lehmalaud ja külanaisi oli seal lüpsjateks. Kalda talus paiknes kolhoosi pull. Me tegime koos Kõue poistega meie maja taha metsa sarapuukstest punutud kolhoosi lehmalauda, u. 60 cm x 60 cm x 60 cm. Lehmadeks olid ümarad kivid (nii rusikasuurused). Lauda tegime kahekorruselise, poisid tegid II korruse lehmade jaoks kaldtee, Jaan oli kolhoosi esimees, Ants traktorist ja mina karjabrigadir. Ma läksin ühel päeval Muhu teise serva Kallaste külla oma klassiõdede juurde (üks ots 12 km). Aega veetsime mere ääres ja ma leidsin sealt tükk maad suurema ümmarguse kivi, kui meie laudas lehmad, umbes kahe mehe rusika suuruse. Mu rööm oli suur, sest saan oma kolhoosi ka pulli viia. Järgmisel päeval hakkasingi, pull rätiku sisse seotud, vedades kodu poole minema. Teel tuli muidugi ühtteist ette, aga õhtul ma ikka koju jõudsin (12 km). Vanemad vangutasid mu kandamit nähes päid. Järgmisel hommikul läksin toodud tõupulli Kõue poistele näitama. Panime ta elama lauda alumisele korrusele. Mängutuhin läks aga mõne päevaga üle. Kui sinna nädalapäevad hiljem läksin, olid sarapuukepid ja lehed ära kuivanud ja lehmad alumisele korrusele pudenenud. Sihuke kuulsusetu lõpp.

Täisviide

ERA, DK 124, 6/7 (5.3) < Tallinn < Muhu khk., Suuremõisa k. - Maret Lehto, s. 1940 (2013).|

Kujutlusmängud/loovmängud

Põhiliselt mängisime seal /kivihunnikus/ kodu, aga samuti oli see raamatulugudest (Astrid Lindgreni "Meisterdetektiiv Blomkvist") inspiratsiooni saanuna "rooside sõja" peakorteriks. Rooside sõda mängiti siis, kui külas olid ka kaks tädipoega, üks neist minu ja teine vennaga ühevanune. Kuna teised polnud nii palju raamatuid lugenud, olin mängujuhiks tavaliselt mina ja ka Valge Roosi auväärse rolli said mängus ikka vanemad endale, nooremad vennad pidid leppima Punaste Rooside osaga. Muidu oli mäng samasugune nagu raamatus.

ERA, DK 99, 1 (2.1) < Kullamaa khk. < Haljala khk.,
Vihula v., Tepelvälja k. – Triin, s. 1982. a. (2013)

Pärispea Liukivi

Lahe talu Pärispea küla lõunaosas, Kuusalu khk.

Foto: Ave Taavet

Milgi Aabakivi Vaskjala küla Jüri khk.

Foto: M.-A. Remmel

Tüdruk, snd. 2001. a. Karksi-Nuia (2018)

Kogun väiksest peale juba erinevaid kive. Nii mere äärest kui metsaradadelt. Vahepeal hakkas huvi juba selle vastu kaduma kuid siis nägin ühest youtube videost kuidas tehti erinevatest kividest vaipu ning see andis mulle inspiratsiooni. Jätkasin sellega. Käin tihti metsaradadel ning suveti mereääres, et leida huvitavaid ja omapäraseid kive. Kivid peavad olema võimalikult lapikud, sest siis tuleb vaip ilus.

http://maarahitektuur.blogspot.com/2016/06/laste-onnide-ehitamise-laager.html

EUROOPA KULTUURIPÄRANDI AASTA

2018 EUROOPA KULTUURIPÄRANDI-AASTA #EuropeForCulture

EESTI VABAÕHUMUUSEUM

FACEBOOK

EVM M... 1,8 tuh meeldimist

Märgi leht meeldivaks

Ole oma sõprade hulgest esimene, kellele see meeldib

VANAAJAJAJA

ESMASPÄEV, 27. JUUNI 2016

Laste onnide ehitamise laager

Maaarhitektuuri keskuse ja Arhitektuurikooli koostöös toimub teist korda laste onnide ehitamise laager **28.–29. juunil** kell 10-16 **Eesti Vabaõhumuuseumis**.

Kahe päeva jooksul tutvume maailma erinevate onnide ja nende ehitusviisidega ning püstitame ka ise üheskoos mitu vägevat onni. Ehitamist juhendavad Arhitektuurikooli õpetajad Kaire Nõmm ja Kadri Klementi koos abilisestega.

Kõik on oodatud uudistama, kuidas onnid kerkivad!

Eelmisel aastal valminud kuppelonn. Foto: E. Lutsepp

Labels: [laager](#) , [lapsed](#) , [onnid](#)

Uuem postitus Avaleht Vanem postitus

OTSING SELLEST BLOGIST

Otsing

NÕUSTAJATE VÕRGUSTIK

KUI SUL ON REHEMAJA, siis saad kasulikku infot [SIIT](#)

RAAMAT

Rehehi Käsi raamat

RAAMAT

Katuse- raamat

www.folklore.ee/ukauka Lastemängude andmebaas

Vanad ja uued mängud rahvaluulearhiivist

[Ukauka esileht](#) [1001 lastemängu aastast 1935](#) [Kogumisvõistlus 1992](#) [Kogumisvõistlus 2013](#) [Sirvi kõiki andmebaasikirjeid](#)

SIRVI ÜHIKUID (42 KOKKU)

[Sirvi kõiki](#) [Sirvi sildi alusel](#) [Otsi ühikuid](#)

1 2-st

Sorteerimisalus: [Pealkiri](#) [Autor](#) [Lisamise aeg](#)

Kohavahetus kividel

Sildid: kividega mängimine, kohavahetus, osavusmäng

Baabakivid

Sildid: kividega mängimine

Kividest kari

Sildid: kividega mängimine, kujutlusmäng/loovmäng, põld ja kari

Nips

Sildid: kividega mängimine, osavusmäng

Kivikool

Sildid: Järvamaa, kividega mängimine, kivikool, Virumaa